

Vážený pane předsedo,
Vážený pane primátore,
Vážení kolegové,
Dámy a pánové,

je mi velkou ctí, že jsem byl pozván sem do Gdaňsku a že zde mohu úvodem konference krátce vystoupit. Můj přítel Václav Havel často vzpomínal na to, že vůbec prvním zahraničním parlamentem, před nímž promluvil, byl v lednu 1990 polský Sejm.

Nebylo to náhodou.

Václav Havel i já jsme společně prošli disentem a ve chvílích nejtěžších to byli naši polští přátelé - Adam Michnik, Jacek Kuroň nebo Jan Lityňski - kteří nám při tajných schůzkách na československo-polských hranicích dodávali odvahy. Nepochybuji o tom, že nebýt v Gdaňsku zrozené Solidarity, těžko bychom se u nás vypořádali s komunismem tak pokojným, a přitom tak rozhodným způsobem. Polská statečnost a národní hrdost nám imponovala, protože Československo těch dob bylo beznadějně šedé, pasivní a lhostejné. Mohu říci, že jste nám v těchto šedivých časech svítili na cestu.

Za uplynulých pětadvacet let jsem prošel dlouhou řadou právních profesí. Byl jsem generálním prokurátorem, místopředsdou dvou vlád, advokátem, ministrem spravedlnosti i senátorem. Když jsem se stal předsdou Ústavního soudu, jedna z mých prvních zahraničních cest vedla přirozeně do Polska, kde mne přátelsky přivítal prof. Marek Safjan. Spolupráce mezi našimi soudy přirozeně trvá dodnes a já nazývám svým přítelem Andrzeje Rzeplinského.

První evropská ústava byla přijata před 225 lety ve Varšavě. Jak víme, její obrana vyústila ve válku s Ruskem a skončila druhým dělením Polska. První ústavní soud vznikl před 95 lety v Československu a v Rakousku, a jak víme, ani ústavní soudnictví neochránilo tyto země před další válkou. A přesto se myšlenka ústav a ústavních soudů prosadila a stala se pilířem moderních právních států. Oba naše státy v tom hrají důležitou historickou roli ...

Nyní si připomínáme 30. výročí Polského ústavního tribunálu, respektive 30. výročí jeho prvního rozhodnutí. V důsledku vnějšího zásahu jsme si jej - bohužel - nemohli připomenout na původním místě, tedy 28. května ve Varšavě. To ale nijak nezmenšuje význam tohoto výročí a už vůbec nezmenšuje význam polského ústavního soudu.

Právě naopak.

Evropské státy udělaly za posledních sedmdesát let obrovský posun směrem k emancipaci svobody a základních práv. Nikdy v minulosti jsme nebyli svobodnější a jako jednotlivci jsme nikdy nebyli nadáni větším rozsahem práv a svobod než dnes. Nemalou část tohoto gargantuovského snažení nesly a stále nesou na svých bedrech ústavní soudy, které k tomu byly vybaveny silnými kompetencemi a zárukami nezávislosti. Porevoluční optimismus a humanistický étos přinesl zemím Střední Evropy vytouženou svobodu a demokracii, která se současné mladé generaci zdá zcela samozřejmá a pevná jako žula. Já však - coby příslušník generace zkušenější - cítím pod klidným povrchem praskání a zlověstné chvění.

Poslední rok přijímám se stále větším znepokojením informace o událostech souvisejících s Vaším Ústavním tribunálem. Zneklidňují mne zprávy o despektu k principům dělby moci, o nepřipustném

prolamování principu nezávislosti ústavního soudnictví, o válce mezi vrcholnými ústavními orgány. Dění na polském ústavním soudu mi není lhostejné, protože se dotýká celé rodiny evropských států sdružených v Evropské unii.

Podle mého názoru existují v Evropě dva druhy ohrožení demokratického právního státu. Tím prvním je ekonomizace státu; manažerský přístup posuzující konstitutivní hodnoty ve společnosti jako účetní rozvahu. Touha řídit stát jako firmu vede k tomu, že nehmotným hodnotám jako je spravedlivý proces, svoboda slova, vázanost právem nebo důstojnost jednotlivce se přiřazuje číslo nula. V tom okamžiku se musí ozvat hlas ústavního soudu: „Tyto hodnoty nejsou bezcenné, tyto hodnoty jsou naopak nevyčíslitelné!“

Druhým (a mnohem horším) typem ohrožení je sílící nacionalismus. Historie nás učí, že za každým vzepětím jednoho národa brzy přichází utrpení národa jiného. Poslední dějinný důkaz mých slov se začal psát nedaleko odtud, na Westerplatte. Evropa již sedmdesát let nezažila válku. Je to díky tomu, že namísto národních pevností stavíme společný evropský dům a že vyznáváme stejné hodnoty a chráníme stejná práva. Ideje národního sebeurčení mohou být součástí právního státu, ale nesmí jej ani přesáhnout, ani pohltnout. Citlivé váhy, které určují tento poměr, drží ve svých rukách ústavní soudy a nesmí je upustit ani tehdy, když se rameno vah bolestivě vychýlí. To je naším úkolem a to je naší povinností. Ústavní soudy samozřejmě musí snést veřejnou kritiku, neboť jejich cílem není vítězství v soutěži popularity. Jiné orgány veřejné moci proto s rozhodnutím ústavních soudů nemusí souznít, ale nesmí je nerespektovat.

Závěrem bych proto chtěl popřát Ústavnímu tribunálu Polské republiky mnoho sil do jeho další náročné činnosti a vyjádřit mu svoji plnou podporu.

Jeden z největších mužů dvacátého století, papež Jan Pavel II., řekl v roce 1995 dodnes platnou větu:

„Svoboda nespočívá v děláni toho, co se nám líbí, ale v právu dělat to, co bychom dělat měli.“

Děkuji za pozornost!